

Å VURDERE SPRÅKKOMPETANSEN TIL FLERSPRÅKLIGE BARN MED MINORITETSBAKGRUNN: BETYDNINGEN AV SPRÅKLIGE ERFARINGER

May-Britt Monsrud

er cand.paed. og jobber i Statped, avdeling språk/tale, divisjon barnetrinn. Hun har en ph.d. med fokus på spåkerferdigheter hos flerspråklige barn med ulik språkbakgrunn, og er tilknyttet forskningsprosjektet SL+.

E-post: may-britt.monsrud@statped.no

Jannicke Karlsen

er logoped MNLL og jobber i Statped, avdeling språk/tale, divisjon barnetrinn. Hun har en ph.d. med fokus på språkutviklingen til flerspråklige barn og er tilknyttet forskningsprosjektet SL+.

E-post: jannicke.karlsen@statped.no

Det kan være vanskelig å vite hva som er årsaken til svake norskferdigheter hos flerspråklige barn og unge med minoritetsbakgrunn. Ved å ta hensyn til individuell variasjon i bakgrunnsfaktorer som har innvirkning på språkutviklingen, kan vi med større sikkerhet vurdere årsaker til svake norskferdigheter. I denne artikkelen vil vi belyse noen av de bakgrunnsfaktorene som er mest sentrale i denne sammenheng.

Innledning

Flerspråklige barn og unge med minoritetsbakgrunn er en svært heterogen gruppe. En betydelig andel av denne gruppen synes å være sårbare når det gjelder utvikling av andrespråksferdigheter i en skole som er i stor grad er tilpasset enspråklige barn og unge. Å avdekke årsaken til svake norskferdigheter i denne gruppen kan være komplisert, og fagpersoners kompetanse kan påvirke hvordan barnets utfordringer forstås. Når flerspråklige barn har svake norskferdigheter kan det forstås som en typisk andrespråksutvikling, gitt de språklige erfaringene barnet har. Det kan også forstås som at barnet har en utviklingsmessig språkforstyrrelse/developmental language disorder (DLD; Bishop et al., 2017; Kristoffersen et al., 2022), eller at barnet har språkforstyrrelser som en del av et større vanskebilde (som for eksempel autismespekterforstyrrelser). Disse ulike årsakene krever ulike tilnærminger til tiltak, er favnet av ulikt lovverk og har ulik prognose. Konsekvensen av feil forståelse blir at en større andel flerspråklige barn og unge ikke får den tilretteleggingen og de utviklingsmulighetene som de har behov for og krav på. Riktig forståelse av årsakene til et barns språkkompetanse kan derfor være avgjørende for et barns videre utvikling.

Det er større individuelle variasjoner i både språklige erfaringer (Paradis 2023, Rydland & Grøver, 2021) og språklige ferdigheter (Monsrud

2022a; Karlsen et al., 2017; Paradis, 2023) hos flerspråklige barn og unge, enn det er hos enspråklige. I tillegg er samspillet mellom språklige erfaringer og ferdigheter ekstra komplekst hos barn som bruker flere språk i hverdagen, og særlig komplekst er det kanskje for flerspråklige barn og unge med en minoritets- eller innvandrerbakgrunn. Kompleksiteten henger blant annet sammen med at barna blir eksponert for, og deltar i, språklig samhandling på flere og ulike språk. På grunn av denne heterogeniteten og kompleksiteten kan det være vanskelig å løsrive språklige forutsetninger fra språklige erfaringer. Videre begrenser det mulighetene for utvikling og bruk av standardiserte og normerte språkstester, blant annet fordi det er vanskelig å definere en sammenligningsgruppe som er homogen nok. Dette bidrar til at det er nødvendig med innsikt i barnets språklige erfaringer ved vurdering av flerspråklige barns språkkompetanse.

Utfordringene knyttet til den store variasjonen i språklige erfaringer kommer særlig til uttrykk når det gjelder flerspråklige barn og unges ordforråd. Ordforrådet er summen av ordene vi forstår og/eller bruker (Øzerk, 2016). Denne delen av språkkompetansen er nært knyttet til barnets erfaringer, den er svært kontekst-avhengig og påvirkes i stor grad av eksponering (Wold, 2004). Følgelig er ordforrådet sårbart for individuelle variasjoner i barnets språkmiljø, både med hensyn til mengden språk barnet blir

eksponert for og kvaliteten på det språklige samspillet (Snow, 2017). Dette gjelder spesielt for flerspråklige barn og unge, som kan få mer begrenset med eksponering for ett eller flere av sine språk, enn enspråklige som har et mer enhetlig språkmiljø. Det kontekstavhengige ved ordforrådskunnskap kan medføre at noen ord mestres på ett språk, men ikke på et annet. Ordforrådet er språkspesifikt, og hvis man undersøker et flerspråklig barns ordforråd på ett av språkene vil man gjerne se at det er mindre enn ordforrådet til enspråklige barn på samme alder. Hvis man derimot ser på barnets samlede ordforråd og tar høyde for barnas ordkunnskap på begge språk (dvs. konseptuell skåring), så utjevnes forskjellene og mange flerspråklige viser tilsvarende skårer som enspråklige jevnaldrende (Monsrud et al., 2019; Pearsson et al., 1993).

Fordi språkferdigheter er så nært knyttet til språklige erfaringer og bakgrunnsfaktorer er det vesentlig å ha kunnskap om, og forståelse for disse, når språkkompetanse skal vurderes. Disse faktorene vil kunne bidra til å belyse mulige årsaker til individuelle variasjoner i språkferdighetene til flerspråklige barn og unge. Som et utgangspunkt for tolkning av kartleggingsresultater vil denne type informasjon kunne sikre en riktigere forståelse av det enkelte flerspråklige barns språkkompetanse og pedagogiske behov (Paradis, 2023). I denne artikkelen vil vi derfor belyse betydningen av slike bakgrunnsfaktorer og deres mulige innvirkning på flerspråklige barns språkferdigheter, samt vise til to verktøy som eksempelvis kan benyttes for at informasjon om disse bakgrunnsfaktorene kan innhentes på en mer systematisk måte, spesielt med tanke på kartlegging ved mistanke om utviklingsmessige språkforstyrrelser/DLD.

Kilder til individuell variasjon i språkferdigheter hos flerspråklige barn og unge

Flerspråklige barns første- og andrespråkutvikling påvirkes av, og samspiller med, indre faktorer (i barnet) og ytre faktorer (i barnets språkmiljø; jf. Paradis, 2023). Variasjoner i disse faktorene har som nevnt betydning for indivi-

duelle forskjeller i språkutviklingen hos flerspråklige barn. Paradis (2023) argumenterer blant annet for at ved å ta mer hensyn til hvert enkelt barns språklige erfaringer, vil man kunne få en riktigere forståelse av deres språklige kompetanse. En slik tilnærming vil kunne supplere den mer tradisjonelle språkkartleggingen, og risikoen for feilidentifisering av flerspråklige barn til spesialpedagogisk oppfølging vil kunne reduseres. I denne artikkelen vil vi derfor løfte fram faktorer som bør tillegges vekt i vurdering av flerspråklige barns språklige utvikling (jf. Paradis, 2023). Av indre faktorer vil vi belyse betydningen av tidspunktet for andrespråkstilegnelse. Av ytre faktorer vil vi løfte fram noen faktorer i barnets nære språkmiljø som virker direkte inn på barnets språkutvikling (språkbruk hjemme og kvaliteter ved språkmiljøet), og noen faktorer som virker indirekte inn på språkmiljøer og sier noe om betingelsene for flerspråklig utvikling (sosioøkonomisk bakgrunn, holdninger til førstespråket).

Tidspunkt for andrespråkstilegnelse

En av de faktorene som ofte har innvirkning på den tidlige flerspråklige utviklingen er tidspunktet da barnet blir introdusert og systematisk eksponert for andrespråket. Dette tidspunktet kan ha innvirkning på både første- og andrespråksferdighetene. For førstespråket sier tidspunktet noe om hvorvidt og hvor lenge barnet eventuelt har vært enspråklig. For barn og unge med en minoritetsbakgrunn vil eksponeringen for, og bruk av førstespråket, ofte være mindre omfattende enn for andrespråket, og ifølge Montrul (2022), vil tidspunktet ofte ha størst betydning for førstespråkferdighetene. For andrespråket er påvirkningen av tidspunktet for tilegnelse noe mer begrenset, men vil være viktig å ta hensyn til, spesielt tidlig i andrespråkutviklingen (Paradis; 2023). Også i norske studier er denne sammenhengen dokumentert, for eksempel har flere studier funnet sammenheng mellom hvor lenge barna hadde gått i norsk barnehage og barnas norskerferdigheter (Karlsen et al., 2017; Rydland & Grøver, 2021).

Marianne Klem er logoped MNLL og jobber i Statped, avdeling språk/tale, divisjon barnetrinn. Hun har en ph.d. med fokus på kartlegging av språklige ferdigheter til norske barnehagebarn og er tilknyttet forskningsprosjektet SL+.

E-post: marianne.klem@statped.no

Siri Steffensen Bratlie er spesialpedagog. Hun har en ph.d med fokus på morfologisk kunnskap og effekten av et morfologibasert ordforrådstiltak for flerspråklige barn. Bratlie jobber nå som postdoktor ved Institutt for pedagogikk (UiO) der hun er tilknyttet prosjektet Språksterk 1-6.

E-post: s.s.bratlie@iped.uio.no

Hvor lenge og i hvilken grad vi kan forvente å finne en sammenheng mellom tidspunktet for møtet med andrespråket og andrespråksferdighetene, er imidlertid vanskelig å gi et entydig svar på. Det vil variere mellom ulike språk-områder (for eksempel ordforråd, fonologi og syntaks), men også *innen* språkområder (Paradis 2019). Et barn vil for eksempel ofte ha behov for mer eksponering for å tilegne seg morfologiske strukturer som er uregelmessige og forekommer sjeldent sammenlignet med morfologiske strukturer som er regelmessige og forekommer ofte.

I tillegg vil også barnets iboende forutsetninger for språklæring og variasjoner i barnets språkmiljø ha noe å si for styrken på denne sammenhengen. Som vi beskriver mer utdypende senere i teksten, er det stor variasjon i språkbruk i familier med minoritetsbakgrunn, fra familier som utelukkende benytter førstespråket til de som hovedsakelig bruker majoritetsspråket. Dette vil påvirke barnets førstespråkutvikling og balanseforholdet i deres flerspråklige kompetanse (Hoff, 2013). I tillegg vil blant annet variasjoner i foreldrenes språkkompetanse på begge språk (Paradis, 2019), variasjoner i bakgrunn (for eksempel utdannelsesnivå) og i kvaliteten på språkmiljøet i hjemmet henge sammen med hvordan og hvor stor betydning tilegnelsestidspunktet har for barnets flerspråklige utvikling.

Språkbruksmønstre i flerspråklige familier

Flerspråklige barn og unge får mindre tid med hvert av sine språk, og eksponering og bruk er relatert til ferdigheter, blant annet fant Rydland og Grøver (2021) at foreldre-rapportert relativ språkbruk hjemme var relatert til språkferdighetene på begge språk. Det vil derfor være viktig å vite noe om hvor mye flerspråklige barn og unge med minoritetsbakgrunn eksponeres for sine ulike språk hjemme når språkkompetansen skal vurderes. Språkbruksmønstre (dvs. hvilke språk som brukes i hvilke sammenhenger og med hvem) varierer mellom familier, og vil på ulike måter kunne påvirke barnas flerspråklige kompetanse. I en norsk studie med flerspråklige andreklassinger rapporterte f.eks. nesten 70 % av familiene at de snakket norsk hjemme i tillegg til førstespråket/ene (Bratlie et al., 2021). Flerspråkligheten kan beskrives som relasjonell og dynamisk (Fulland 2016), og er i stadig endring. Hvilke språk flerspråklige personer aktivt bruker er blant annet avhengig av situasjon, miljø og samtalepartner (Mann & de Bruin, 2021). Språkutviklingen er først og fremst avhengig av samtalepartnere som gjør det relevant å benytte språket (Grosjean, 2008), særlig når det gjelder førstespråket, da det ofte er færre aktuelle dialogpartnere, og færre situasjoner der førstespråket er det naturlige valget (Montrul, 2022).

I familier der et minoritetsspråk er det dominante førstespråket vil majoritetsspråket (dvs. andrespråket, her norsk) typisk få en stadig viktigere plass i takt med at familien gjennom skole, arbeid og fritid blir mer aktive deltagere i majoritetssamfunnet. I løpet av få generasjoner vil mange minoritetsspråklige familier gjøre et språkskifte, slik at majoritetsspråket blir det dominante språket i familien (Montrul, 2022).

Resultatene fra en norsk studie illustrerer at barna ofte er de som «driver» utviklingen, der majoritetsspråket får en større plass i familiene. Her benyttet over 90 % av foreldrene førstespråket sitt overfor barna, mens omkring 60 % av barna henvendte seg til foreldrene på norsk (Rydland & Grøver, 2021). Internasjonale studier finner et liknende mønster, der spesielt det å ha eldre søsken ser ut til å bidra til at andrespråket blir brukt i større utstrekning, noe som igjen har betydning for deres utvikling og ferdigheter på andrespråket (Sorensen Duncan & Paradis, 2020; Tsinivits & Unsworth, 2020).

Samtidig varierer språkbruksmønstrene mellom familier. En intervjustudie med 10-åringer med pakistansk/norsk og tyrkisk/norsk språkbakgrunn undersøkte dette fra språkbrukernes perspektiv. Resultatene viste at familienes språkbruksmønstre besto av ulike kombinasjoner av førstespråket og andrespråket som var norsk (Fulland, 2016). For noen av informantene var førstespråket svært viktig, mens andre var mindre opptatt av førstespråkets betydning. Videre var det stor variasjon i språkbruksmønstre i familiene på tross av like lang botid i Norge (Fulland, 2016). Botid ser imidlertid ikke ut til å henge sammen med språkferdigheter; en nyere norsk studie fant signifikante forskjeller mellom hvorvidt første- eller andrespråket var det sterkeste språket hos språkgrupper med like lang botid i Norge (Monsrud et al., 2019). Studien viser også at det er store forskjeller i språkferdigheter på både første- og andrespråket i ulike minoritetsgrupper i Norge, uavhengig av botid.

Kvaliteter ved språkmiljøet

Tidlig i flerspråklige barns andrespråkutvikling ser mengden med språklig eksponering ut til å ha størst betydning for språkferdighetene (Bowers & Vasilyeva, 2011), mens det senere er kvaliteten på den språklige eksponeringen som er viktigst (Jones & Rowland, 2017). Felles boklesing er nok den språkaktiviteten som er undersøkt i flest studier. Det er stor enighet om den positive betydningen av boklesing for barns språkutvikling (Bus et al.,

1995; Noble et al., 2019), også for barns andrespråkeferdigheter (Fitton et al., 2018), inkludert andrespråkeferdighetene til flerspråklige barn i Norge (Karlsen et al., 2017).

For mange flerspråklige barn er barnehagen hovedarenaen for eksponering, bruk og tilegnelse av norsk, og språkmiljøet der er derfor spesielt viktig for andrespråkutviklingen. Det er imidlertid variasjoner mellom barnehager når det gjelder hvor språkstimulerende barnehagemiljøet er. Barnehager som i størst grad bidrar til å stimulere barns språkutvikling og språkeferdigheter kjennetegnes av et rikt språkmiljø. Mer konkret kjennetegnes et slikt språkmiljø av at de ansatte snakker mye med barna (Bowers & Vasilyeva, 2011; Rydland et al., 2014) og benytter en dialogisk samtale- og lesestil (Flack et al., 2018). Videre følger de opp barnets språklige ytringer ved å benytte språket på mer avanserte måter enn barn mestrer alene (Snow, 2017), og de bruker et variert ordforråd (Rydland et al., 2014) med lavfrekvente ord (Dickinson & Tabors, 2001). I tillegg til samspillet med de ansatte, er det språklige samspillet med jevnaldrende av positiv betydning for barnas språkutvikling (Rydland et al., 2014).

Det er imidlertid studier som indikerer at flerspråklige barn kan risikere å få magrere språkstimulering enn enspråklige barn i barnehagen. Palludan (2005) undersøkte samspillsmønstre i danske barnehager og fant at når barnehagelærere snakket med barn med en danskspråklig bakgrunn hadde de det hun beskriver som en *utvekslingstone*, der de delte erfaringer og inviterte barna til å være språklig aktive. Når de snakket med barn med en flerspråklig bakgrunn (som også kom fra lavere sosioøkonomisk bakgrunn) brukte de det hun kaller for *undervisningstone*, der de i større grad stilte spørsmål og ga instruksjoner som begrenset barnas muligheter til å delta og dele erfaringer. Det samme mønsteret finner vi i andre studier, for eksempel fant en norsk studie av boklesingsdialoger mellom barnehagelærere og flerspråklige barn i norske barnehager at de kan være preget av et mindre variert ordforråd og magrere språk enn dialogen mellom barnehagelærere og majoritetsbarn (Karlsen et al., 2019). Videre var barnehagelærerne mer aktive i dialogene med de flerspråklige barna på en måte som kanskje kunne være med å bidra til at de flerspråklige barna i mindre grad var språklig aktive i dialogene sammenlignet med de majoritetsspråklige barna (Karlsen et al., 2018; 2019).

Å spekulere i årsakene til disse forskjellene er vanskelig med bakgrunn i de foreliggende studiene, men det er ikke utenkelig at slike forskjeller vil kunne påvirke andrespråkutviklingen. Når vi vet at barnehager med et godt språkmiljø kan veie opp for et lite stimulerende hjemmemiljø (Dickinson & Tabors, 2001), vil kunnskap om barnehagens og skolens språkmiljø også være en faktor som bør tillegges vekt når flerspråklige barns språkeferdigheter vurderes.

Sosioøkonomiske forhold

Mange norske barn og unge med flerspråklig bakgrunn vokser opp i omgivelser med dårligere sosioøkonomiske betingelser enn de som har majoritetsbakgrunn. Dette gjelder særlig i storbyer i Norge, og en norsk rapport beskriver at to av tre barn som vokser opp i fattige familier i Norge har innvandrerbakgrunn (Normann, 2021). Å vokse opp med svake sosioøkonomiske betingelser kan i seg selv øke risikoen for svakere språkeferdigheter sammenlignet med barn og unge med bedre levekår (Hoff, 2013; Pace et al., 2017; Ribeiro et al., 2022). Foreldrenes utdanningsnivå er ofte brukt som indikator på sosioøkonomisk bakgrunn. En norsk studie fant at foreldrenes utdanningsnivå og tilgang til ressurser som bøker og PC hjemme forklarte betydelig mer av variasjonen i leseferdigheter enn om elevene brukte norsk hjemme eller ikke (Strand & Schwippert, 2019). Mors utdanning ser ut til å være i særstilling når det gjelder påvirkning på barns språkutvikling, og mors utdanning ser ut til å være relatert til språkeferdigheter på både første- og andrespråket (Rydland & Grøver, 2021). Samtidig ser det ut til at sammenhengen mellom mors utdanning og språkbruk er mer kompleks for flerspråklige mødre, og at både utdanningsnivå og hvilket språk utdannelsen er gjennomført på har noe å si for mødrenes språkeferdigheter og hvilke språk de velger å bruke (Sorensen Duncan & Paradis, 2020).

Årsakene til samvariasjonen mellom sosioøkonomisk bakgrunn og språkeferdigheter forstås ikke fullt ut. Når det gjelder fattigdom kan en del av forklaringen knyttes til svakere ressurser generelt (kosthold, tilgang til internett, muligheter til å gjøre lekser uforstyrret (OECD, 2020a; OECD, 2020b)) og til økt belastning som en konsekvens av å leve under mer stressende livsbetingelser (OECD, 2020a; OECD, 2020b). En litteraturgjennomgang fra 2017 legger større vekt på forhold i språkmiljøet, og oppsummerer at sosioøkonomisk bakgrunn påvirker barns språkutvikling gjennom blant annet kvantiteten og kvaliteten på det språklige samspillet som barna inngår i, og gjennom tilgangen til språkstimulerende ressurser (Pace et al., 2017). De viser blant annet til en klassisk amerikansk studie fra 1995 der

Hart og Risley fant sammenhenger mellom sosioøkonomisk bakgrunn og det språket som barna ble eksponert for. Dette var igjen relatert til barnas språkferdigheter. I studien ble barna fra høyere sosioøkonomisk bakgrunn eksponert for nesten dobbelt så mange ord i timen som barna fra lavere sosioøkonomisk bakgrunn. Videre ble de som ble eksponert for mange ord også eksponert for en større variasjon av ord. Nyere studier har nyansert forholdet mellom sosioøkonomisk bakgrunn og språkmiljø, og vist at både mengden språklig eksponering og mer kvalitative aspekter som språklig variasjon og kompleksitet, samt språk som går ut over her-og-nå (dekontekstualisert språk; Rowe, 2012) er viktige for barns språkutvikling.

Holdninger til førstespråkkompetanse

Det å vokse opp i en minoritetssituasjon vil kunne påvirke barnas flerspråklige utvikling på ulike måter. Et viktig og ofte underkommunisert aspekt ved flerspråklig utvikling, og da i særdeleshet utviklingen av førstespråket eller opprinnelsesspråket (*heritage language*) er de sosiale og politiske dimensjonene (Montrul, 2022). I Norge er norsk majoritetsspråket; det offisielle språket som brukes av flest mennesker og på de aller fleste arenaer. Andre språk brukes av en minoritet sammenligning med majoritetsspråket, det kan brukes på færre arenaer, og ferdigheter i minoritetsspråk har ofte lavere status. Statusforskjeller mellom språk vil kunne påvirke holdninger til kompetanse og bruk av førstespråket i majoritetssamfunnet, og flerspråkliges holdninger til eget førstespråk. Sammensatte og negative følelser som skam, frustrasjon, stress og angst kan vokse frem, hvis man som minoritet opplever at eget språk ikke lever opp til den aksepterte standarden i samfunnet (Sevinc & Bacus, 2017). Dette vil igjen kunne virke inn på barn og unges språkbruk og språklige ferdigheter (Loona & Wennerholm, 2017). I tillegg kan familiens holdninger til flerspråklighet, til de aktuelle språkene og til majoritetssamfunnet, samt holdninger til førstespråket som kommer fram i politiske debatter og i storsamfunnet ellers, også påvirke førstespråkutviklingen (Grosjean, 2008; 2016). I en norsk kontekst argumenterer Arntzen og Karlsen (2019) for at faktorer som de skolepolitiske rammene kan påvirke elevenes språkbruksmønstre, og at den gradvise svekkingen av vektleggingen av morsmål som er skjedd i norsk skole etter at målet om funksjonell tospråklighet ble utelatt i læreplanverket, kan ha påvirket språkbruken og førstespråksferdighetene til norske flerspråklige elever (Arntzen & Karlsen, 2019). Det kan ha medvirket til at både bruk og beherskelse av førstespråket er begrenset hos noen flerspråklige barn.

Å avdekke utviklingsmessige språkforstyrrelser hos flerspråklige barn

Identifisering av *utviklingsmessige språkforstyrrelser* (DLD; Bishop et al., 2017) hos flerspråklige barn er utfordrende. Mye skyldes den store variasjonen i de språklige erfaringene til flerspråklige barn, men kartleggingsprosessen kompliseres av at det er overlappende kjennetegn ved et andrespråk i utvikling og DLD, av den dårlige tilgangen til egnede kartleggingsverktøy og til dels av manglende kompetanse eller prosedyrer for å gjøre mer kvalitative vurderinger.

Spesielt tidlig i andrespråkutviklingen vil et begrenset ordforråd og mangelfulle ferdigheter i grammatikk kunne være fremtredende; noe som også er sentrale kjennetegn ved DLD (Peña et al., 2016; Pratt et al., 2020). Når det gjelder identifisering av DLD er det bred enighet om at vanskene med å bruke og forstå språket må påvises på de språkene som barnet bruker (for eksempel Bishop et al., 2016; Paul et al., 2020), og en vurdering av barns totale språklige kompetanse (på to eller flere språk) bør derfor inngå i kartleggingsprosedyrene når DLD skal identifiseres (Bishop et al., 2017; Paradis, 2019). Samtidig er det ikke nødvendigvis sånn at et barn som vokser opp i en minoritetskontekst har ett språk som utpeker seg som barnets sterkeste. Det kan også forekomme at lite eksponering på både første- og andrespråket fører til at noen barn har svake språkferdigheter på begge språk, sammenlignet med en enspråklig norm (f.eks. Monsrud, 2022a). God innsikt i barnets språklige erfaringer vil imidlertid kunne si noe om hvorvidt svake språkferdigheter kan skyldes aspekter ved den språklige eksponeringen.

Å kartlegge og vurdere flerspråklige barns språklige kompetanse er utfordrende i seg selv og innebærer alltid noe usikkerhet. Blant annet vil en kartlegging av barnets språklige ferdigheter på ett språk på ett gitt tidspunkt gi et veldig begrenset innblikk i barnets samlede flerspråklige kompetanse. Når flerspråklige barns språkutvikling vurderes, brukes det som oftest tester utviklet og normert for enspråklige barn og unge. Disse er sjeldent gyldige for flerspråklige barn og unge (Bedore et al., 2012; Geva & Herbert, 2013). Hovedgrunnene til det er at de ikke er utviklet med tanke på at flerspråklige vanligvis får mindre eksponering for både første- og andrespråket sammenlignet med enspråklige (Monsrud, 2022b; Paradis, 2023), eller at de har en svært variert erfaringsbakgrunn. I tillegg retter verktøyene seg kun mot ferdighetene i ett språk, og den samlede språkkompetansen til flerspråklige barn og unge

blir ikke nødvendigvis tatt hensyn til. Når det gjelder bruk av normer, bør en normgruppe ha relativt lik erfaringsbakgrunn som det barnet som sammenlignes med normene. Dette vil sjeldent være tilfelle om man sammenligner en enspråklig normgruppe med barn og unge med flerspråklig bakgrunn. En kartleggingspraksis der flerspråklige blir vurdert som om de har samme språk- og erfaringsbakgrunn som enspråklige norske barn og unge vil derfor gi lite mening. Det er imidlertid en utfordring at det er så vanskelig å utvikle og normere gode språktester for barn og unge som vokser opp i en minoritetskontekst nettopp fordi variasjonen i språklige erfaringer er så stor.

En mulig tilnæringsmåte i møte med disse utfordringene, er å innta en mer pragmatisk holdning og inkludere resultater fra tester utviklet for enspråklige som en del av en helhetlig vurdering. Dersom man ikke ukritisk benytter disse testene, men i kombinasjon med en høy grad av etisk bevissthet, også vurderer språkferdighetene i lys av informasjon om det flerspråklige barnets bakgrunn og språklige erfaringer, deri språkbruksmønstre og sosioøkonomisk bakgrunn, kan man komme et skritt nærmere en mer rettferdig vurdering av språklig kompetanse. Det kan bidra til at man kan bekrefte eller avkrefte en hypotese om DLD med større sikkerhet.

For å ta hensyn til begrensninger når tester som er utviklet og normert for enspråklige blir benyttet i kartlegging av flerspråklige barn og unge, har det også vært foreslått noen alternative prosedyrer for skåring og tolkning. For eksempel har Thordardottir (2015) foreslått en alternativ bekymringsgrense på -1.75 standardavvik fremfor -1.50 , som er bekymringsgrensen som vanligvis brukes for enspråklige barn. Et annet eksempel er at tester på andrespråket skåres utfra eksponeringsalder for andrespråket og ikke utfra kronologisk alder (Paradis, 2019). Slike tilnæringer kan være nyttige fordi de kan gi et ytterligere referansepunkt som kan være med på å støtte eller avkrefte en hypotese om DLD. Samtidig er ikke de alternative måtene å skåre og tolke tester på undersøkt godt nok i forskning enda, og heller ikke prøvd ut i norsk klinisk praksis på en systematisk måte, slik at vi ikke med sikkerhet kan si hvor god informasjon det vil gi oss å bruke dem. Uansett vil det også her være nødvendig å sette informasjonen i en kontekst av barnets språklige erfaringer.

Å innhente informasjon om språklige erfaringer

For å få innsikt i flerspråklige barn og unges språklige erfaringer kan det være hensiktsmessig å strukturere

informasjonsinnhentingen ved å benytte standardiserte foreldreintervjuskjema som har fokus på flerspråklige barn og unges språkbruk og erfaringsbakgrunn (for eksempel Paradis et al., 2010; Tuller, 2015). Å innhente informasjon om språkbruk gjennom foreldreapportering har fungert godt også i en norsk kontekst (Rydland & Grøver, 2021).

Foreldreintervjuskjemaer inneholder også ofte spørsmål knyttet til barnets førstespråkutvikling. Det er ofte ikke mulig å gjennomføre kartlegging av førstespråket direkte, og informasjon fra foreldre om utviklingen av førstespråket vil derfor ofte være det beste alternativet for å kunne vurdere barnets førstespråkkompetanse. Erfaringsmessig er det ganske vanlig å benytte slike skjemaer i kartleggings-sammenheng, men ofte er dette lokalt utviklede verktøy som i varierende grad er forskningsbaserte, eller verktøy som er utviklet med tanke på enspråklige barn og unge og derfor ikke inkluderer særlige forhold av betydning for å forstå flerspråklige barn og unges språkutvikling (Abutbul-Oz & Armon-Lotem, 2022).

Et eksempel på et forskningsbasert foreldreintervjuskjema som kan bidra til å innhente sentral informasjon om førstespråkkompetanse mer systematisk, er ALDeQ (Alberta Language and Developmental Questionnaire; Paradis et al., 2010, Paradis 2019). En studie fra Canada har påvist at informasjon fra ALDeQ sammen med resultater fra språktester som kartlegger andrespråket (så som grammatikk, morfologi og syntaks), har vist seg å kunne skille flerspråklige uten DLD fra flerspråklige med DLD (Paradis et al, 2010). ALDeQ er foreløpig ikke standardisert, normert eller utprøvd i norsk kontekst. Skjemaet er imidlertid nylig tilpasset til norsk i regi av Statped, og er tilgjengelig på Statpeds hjemmesider. Det planlegges en oppfølgingsstudie for å vurdere hvordan dette verktøyet fungerer i norsk flerspråklig kontekst.

Som vi har belyst i denne artikkelen, er også informasjon om språkbruksmønstre i familien, kvaliteter ved språkmiljøet og sosioøkonomisk bakgrunn, sentralt å innhente ved bekymring for DLD hos flerspråklige barn og unge. Slike tema er ikke inkludert i ALDeQ, men ALDeQ er videreutviklet av en internasjonal forskergruppe fra COST Action IS0804, og har resultert i spørreskjemaet PABIQ (Questionnaire for Parents of Bilingual Children, 2011; Tuller 2015). PABIQ kan benyttes som et spørreskjema eller en intervjuguide for å innhente informasjon om språkbruksmønstre i familien, språkbruk i fritiden både for første- og andrespråket, samt sosioøkonomiske forhold

herunder foreldres utdanning og deltagelse i arbeidslivet, på en systematisk måte. PABIQ er tilpasset til norsk av norske forskere som deltok i Cost Action prosjektet (Hansen og Gram Simonsen, 2016). Internasjonalt er flere andre spørreskjema og intervjuguider utviklet (se Kaščelan et al., 2022 for en oversikt), men så vidt vi kjenner til er bare ALDeQ og PABiQ tilpasset til norsk. Ingen av disse er imidlertid prøvd ut systematisk og validert i en norsk kontekst enda.

Å vurdere språkkompetansen til flerspråklige barn og unge er kompleks og kan være utfordrende. Med bakgrunn i kunnskapsstatusen på feltet og de store individuelle variasjonene i erfaringer er det vanskelig å lage en standardisert fremgangsmåte der det fremkommer hvordan man helt konkret bør ta hensyn til disse faktorene. Med kunnskap om kilder til den store variasjonen i flerspråklige barn og unges språkferdigheter, støtte i verktøy som systematiserer innhenting av informasjon om bakgrunnsfaktorer, og bruk av alternative prosedyrer for tester på andrespråket, kan en imidlertid tilstrebe en kartleggingspraksis der man større grad tar hensyn til noen av de komplekse faktorene som har betydning for å forstå språkferdigheter blant flerspråklige barn og unge. En slik helhetlig tilnærming kan bidra til å utvikle begrunnede hypoteser om årsak til usikre språk-

ferdigheter. Ut ifra hypotesene kan tiltak utvikles og prøves ut. Dersom tiltakene gjennomføres systematisk og intensivt nok vil en evaluering av tiltakene kunne bidra til å bekrefte eller avkrefte en hypotese om årsaken til usikre språkferdigheter.

Oppsummering

I denne artikkelen har vi belyst noen faktorer forskningen har vist oss at har betydning for å forstå variasjonen i flerspråklige barn og unges språkferdigheter. Vi har rettet et særlig søkelys mot betydningen av barnets språklige erfaringer som bakteppe for å forstå flerspråklige barns språkkompetanse. Vi har løftet frem hvordan tidspunktet for andrespråkstilegnelsen, språkbruksmønstre, kvaliteten på språkmiljø, sosioøkonomisk bakgrunn og holdninger til førstespråket, er relatert til flerspråklige barns språkutvikling, og at vi bør ta hensyn til disse forholdene ved bekymring for om flerspråklige barns språklige utvikling avviker fra en typisk flerspråklig utvikling. Informasjon om barnets språklige erfaringer og sosioøkonomiske bakgrunn, sammen med informasjon om språklig fungering på første- og andrespråket, vil gi et grunnlag for å danne bedre begrunnede hypoteser om mulige årsaker til en bekymring. På bakgrunn av det kan målrettede og systematiske tiltak utformes og prøves ut.

Informasjon om pågående prosjekter:

The Second Language Learners Plus Intervention (SL+; prosjektnummer fra Norges forskningsråd: 299197) utvikler og prøver ut virkningen et pedagogisk opplegg for barnehagebarn med norsk som andrespråk. Det digitale språktiltaket tar sikte på å styrke barnas ordforråd og samtidig øke barnehagepersonalets kompetanse om hvordan de kan styrke ordforrådet til flerspråklige barnehagebarn i en norsk barnehagekontekst. Prosjektleder er Kari-Anne Bottegård Næss. Les mer om prosjektet her: <https://www.uv.uio.no/isp/forskning/prosjekter/the-second-language-learners-plus-intervention/>

Språksterk 1-6 er et kompetanse- og samarbeidsprosjekt med fokus på hvordan barnehager i flerspråklige områder kan bli enda bedre til å støtte barns språkutvikling. Formålet er å videreutvikle, gjennomføre og evaluere effektene av et pedagogisk opplegg for barnehagebarn i alderen ett til seks år. Prosjekteier er Oslo kommune. Prosjektledere er Veslemøy Rydland og Ratib Lekhal ved institutt for pedagogikk, UiO (prosjektnummer fra Norges forskningsråd: 320258). Les mer om forskningsprosjektet her: <https://www.uv.uio.no/iped/forskning/prosjekter/rydland-lekhal-spraksterk/>

Referanseliste

- Abutbul-Oz, H. & Armon-Lotem, S. (2022). Parent Questionnaires in Screening for Developmental Language Disorder Among Bilingual Children in Speech and Language *Frontiers in Education* 7:846111. doi: 10.3389/feduc.2022.846111
- Arntzen, R. & Karlsen, J. (2019). Språkressurser, språkvalg og språkskifte: En studie av tospråklige barn fra fem- til tolvårs alder. *NOA-Norsk som andrespråk*, (1).
- Bedore, L., Peña, E., Summers, C., Boerger, K., Resendiz, M., Greene, K., . . . Gillam, R. (2012). The measure matters: Language dominance profiles across measures in Spanish-English bilingual children. *Bilingualism: Language and Cognition*, 15(3), 616-629. doi:10.1017/S1366728912000090
- Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE consortium (2016). CATALISE: A Multinational and Multidisciplinary Delphi Consensus Study. Identifying Language Impairments in Children. *PLoS ONE* 11(7): e0158753. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158753>
- Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE-2 consortium (2017). Phase 2 of CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58: 1068-1080. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12721>
- Bus, A. G., van Ijzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. D. (1995). Joint Book Reading Makes for Success in Learning to Read: A Meta-Analysis on Intergenerational Transmission of Literacy. *Review of Educational Research*, 65(1), 1-21. <https://doi.org/10.3102/00346543065001001>
- Bratlie, S.S., Gustafsson, J.-E., & Torkildsen, J.V.K. (2021). Effectiveness of a Classroom-Implemented, App-Based Morphology Program for Language-Minority Students: Examining Latent Language-Literacy Profiles and Contextual Factors as Moderators. *Reading Research Quarterly*, 57(3), 805-829. <https://doi.org/10.1002/rrq.447>
- Bowers, E. P. & Marina, V. 2011. The relation between teacher input and lexical growth of preschoolers. *Applied Psycholinguistics* 32(1). 221-241. doi:10.1017/S0142716410000354
- Dickinson, D. K. & Tabors, P.O. (2001). *Beginning Literacy with Language: Young Children. Learning at Home and School*. London: Paul. H. Brookes Publishing Co.
- COST Action IS0804. *Language Impairment in a Multilingual Society: Linguistic Patterns and the Road to Assessment*. LITMUS Network | BISLI Cost Action. www.bi-sli.org
- Fitton, L., McIlraith, A. L., & Wood, C. L. (2018). Shared Book Reading Interventions With English Learners: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 88(5), 712-751. <https://doi.org/10.3102/0034654318790909>
- Flack, Z. M., Field, A. P., & Horst, J. S. (2018). The effects of shared storybook reading on word learning: A meta-analysis. *Developmental Psychology*, 54(7), 1334-1346. <https://doi.org/10.1037/dev0000512>
- Fulland, H. (2016). *Language minority children's perspectives on being bilingual – On 'bilanguagers' and their sensitivity towards complexity*. Phd-avhandling. Det utdanningsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Geva, E. & Herbert, K. (2013) Assessment and interventions for English language learners with learning disabilities. I (red) Wong, B & Butle, D.L. *Learning about Learning disabilities*. Elsevier.
- Grosjean, F. (2008). *Studying bilinguals*. Oxford University Press, USA.
- Grosjean, F. (2016). The complementary principle and its impact on processing, acquisition, and dominance. I *Language Dominance in Bilinguals: Issues of Measurement and Operationalization*. Red. C. Silvia-Corvalán & J. Treffers-Daller, 66-84. Cambridge. Cambridge University Press.
- Hart, B., & Risley, T. R. (1995). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Baltimore: Paul Brookes.
- Hansen, P., & Simonsen, H. G. (2016). *PaBiQ norsk versjon: Spørreskjema om flerspråklige barn*. Universitetet i Oslo
- Hoff E. (2013). Interpreting the early language trajectories of children from low-SES and language minority homes: implications for closing achievement gaps. *Developmental Psychology*, 49(1):4-14. doi: 10.1037/a0027238.
- Jones, G. & Rowland, C.F. (2017). Diversity not quantity in caregiver speech: Using computational modeling to isolate the effects of the quantity and the diversity of the input on vocabulary growth. *Cognitive Psychology* 98. 1-21.
- Karlsen, J., Lyster, S-A. H. & Lervåg, A. (2017). Vocabulary development in Norwegian L1 and L2 learners in the kindergarten-school transition. *Journal of Child Language*, 44 (2), 402 – 426. <https://doi.org/10.1017/S0305000916000106>
- Karlsen, J., Røe-Indregård, H., Wold, A. H., Lykkenborg, M. & Hagtvet, B. E. (2018). Initiativ og responsmønstre i boklesingsdialoger mellom barnehage-lærer og barn med minoritetsspråklig bakgrunn.. *NOA. Norsk som andrespråk* 1-2. 66- 92.
- Karlsen, J., Røe-Indregård, H., Wold, A. H., & Hagtvet, B. E. (2019). Amount, diversity and density of words in book reading dialogues with preschool teachers and children with Norwegian language-majority and -minority backgrounds. *RASK. Internasjonalt tidsskrift for språk og kommunikasjon*. 49.
- Kaščelan, D., Prévost, P., Serratrice, L., Tuller, L., Unsworth, S., & De Cat, C. (2022). A review of questionnaires quantifying bilingual experience in children: Do they document the same constructs? *Bilingualism: Language and Cognition*, 25(1), 29-41. doi:10.1017/S1366728921000390
- Kristoffersen, K. E., Rygvold, A.L., Klem, M., Valand, S.B., Asbjørnsen, A., & Næss, K.-A. (2021). Terminologi for vansker med språk hos barn og unge. En konsensusstudie. *Norsk tidsskrift for logopedi*. 3, 6-23.
- Loona, S. & Wennerholm, M. (2017). *Heritage language education in Norway and Sweden. I The Routledge Handbook of Heritage Language Education*. 1st ed. Routledge.
- Mancilla-Martinez, J., Oh, M. H., Luk, G., & Rollins, A. (2023). Special Education Representation Trends Vary by Language Status: Evidence of Underrepresentation in Tennessee. *Journal of Learning Disabilities*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00222194231178285>
- Mann, A. & de Bruin, A. (2021). Bilingual language use is context dependent: using the language and social background questionnaire to assess language experiences and test-retest reliability. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 25 (8), 2886-2901. <https://doi.org/10.1080/13670050.2021.1988049>
- Monsrud, M-B., Rydland, V., Geva, E., Thurmann-Moe, A-C & Lyster, S-A. H. (2019). The advantages of jointly considering first and second language vocabulary skills among emergent bilingual children <https://doi.org/10.1080/13670050.2019.1624685> .
- Monsrud, M-B. (2022a). «One size does not fit all». *En studie av språkerfardigheter blant flerspråklige barn og unge*. Phd-avhandling. Det utdanningsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Monsrud, M-B., Rydland, V., Geva, E. & Lyster, S-A.H. (2022b) First and second language sentence repetition: a screening measure for dual language learners?, *Language and Education*, 36:4, 312-328, DOI: 10.1080/09500782.2022.2063059
- Montrul, S. (2022). Heritage Languages: Language Acquired, Language Lost, Language Regained. *Annual Review of Linguistics* 2023 9:1, 399-418. <https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-030521-050236>
- Noble, C., Sala, G., Peter, M., Lingwood, J., Rowland, C., Gobet, F. & Pine, J (2019) The impact of shared book reading on children's language skills: A meta-analysis, *Educational Research Review*, 28, <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.100290>
- Normann, T. M (2021). *Barna som vokser opp i lavinntekt*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/barna-som-vokser-opp-i-lavinntekt>
- OECD (2020a). *International Migration Outlook 2020*. Paris (France): OECD Publishing, 2020. x OECD.
- OECD (2020b). *Early Childhood Education and Care for Children Under Age 3: Results from the Starting Strong Survey 2018*, TALIS. Paris (France): OECD Publishing, 2020.
- Pace, A., Luo, R., Hirsh-Pasek, K. & Golinkoff, R. M. (2017). Identifying Pathways Between Socioeconomic Status and Language Development. *Annual Review of Linguistics* 2017 3:1, 285-308

- Palludan, C. (2005). *Børnahaften gør en forskel*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
- Paradis, J., Emmerzal, K. & Duncan, S. T. (2010): Assessment of English language learners: Using parent report on first language development. *Journal of Communication Disorders*, 43 (474-497)
- Paradis, J. (2019). English second language acquisition from early childhood to adulthood: The role of age, first language, cognitive and input factors. *Proceedings of the 43rd Boston University Conference on Language Development*. Ed. Megan M. Brown and Brady Dailey Cascadilla Press Somerville, MA 2019
- Paradis, J. (2023). Sources of individual differences in the dual language development of heritage bilinguals. *Journal of Child Language*. 793 – 817. <https://doi.org/10.1017/S0305000922000708>
- Paul, R., Norbury, C. & Gosse, C. (2020) *Language Disorders From Infancy through Adolescence*. Elsevier, Fifth Edition
- Pearson, B.Z., Fernández, S.C. and Oller, D.K. (1993) Lexical Development in Bilingual Infants and Toddlers: Comparison to Monolingual Norms. *Language Learning*, 43: 93-120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1993.tb00174.x>
- Peña, E.D., Bedore, L.M., Lugo-Neris, M.J. & Albuodoor, N. (2020) Identifying Developmental Language Disorder in School Age Bilinguals: Semantics, Grammar, and Narratives, *Language Assessment Quarterly*, 17:5, 541-558, DOI: 10.1080/15434303.2020.1827258
- Pratt, A., Peña, E., & Bedore, L. (2021). Sentence repetition with bilinguals with and without DLD: Differential effects of memory, vocabulary, and exposure. *Bilingualism: Language and Cognition*, 24(2), 305-318. doi:10.1017/S1366728920000498
- Ribeiro, L.A, Zachrisson, H. D., Nærde, A., Wang, M. V., Brandlistuen, R. E. & Passaretta, G. (2023) Socioeconomic disparities in early language development in two Norwegian samples, *Applied Developmental Science*, 27:2, 172-188, DOI: 10.1080/10888691.2022.2051510
- Rowe, M.L. (2012), A Longitudinal Investigation of the Role of Quantity and Quality of Child-Directed Speech in Vocabulary Development. *Child Development*, 83: 1762-1774. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01805.x>
- Rydland, V., Grøver, V., & Lawrence, J. (2014). The second-language vocabulary trajectories of Turkish immigrant children in Norway from ages five to ten: The role of preschool talk exposure, maternal education, and co-ethnic concentration in the neighbourhood. *Journal of Child Language*, 41(2), 352-381. doi:10.1017/S0305000912000712
- Rydland, V. & Grøver, V. (2021). Language use, home literacy environment, and demography: Predicting vocabulary skills among diverse young dual language learners in Norway. *Journal of Child Language*, 48, 717-736. doi:10.1017/S0305000920000495
- Sevinç, Y., & Backus, A. (2017). Anxiety, language use and linguistic competence in an immigrant context: A vicious circle? *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. <http://dx.doi.org/10.1080/13670050.2017.1306021>
- Snow, C. E. (2017). The role of vocabulary versus knowledge in children's language learning: a fifty-year perspective/El papel del vocabulario frente al conocimiento en el aprendizaje lingüístico de los niños: una perspectiva de cincuenta años. *Infancia y Aprendizaje*, 40(1), 1-18.
- Strand, O. & Schwippert, K. (2019). The impact of home language and home resources on reading achievement in ten-year-olds in Norway; PIRLS 2016. *Nordic Journal of Literacy Research*. 5 (1), 1-17. <https://doi.org/10.23865/njlr.v5.1260>
- Sorenson Duncan, T., & Paradis, J. (2020). Home language environment and children's second language acquisition: The special status of input from older siblings. *Journal of Child Language*, 47(5), 982-1005. doi:10.1017/S0305000919000977
- Thordardottir, E. (2015). Proposed diagnostic procedures for use in bilingual and cross-linguistic contexts. I (red) Arman Lotem, S. de Jong, J & Meir, N. *Assessing Multilingual Children: Disentangling Bilingualism from Language Impairment*. Multilingual Matters.
- Tsinivits, D., & Unsworth, S. (2021). The impact of older siblings on the language environment and language development of bilingual toddlers. *Applied Psycholinguistics*, 42(2), 325-344. doi:10.1017/S0142716420000570
- Tuller, L. (2015). Clinical use of Parental Questionnaires in Multilingual Contexts. *Assessing multilingual children: Disentangling bilingualism from language impairment*, 13, 301.
- Uljarević, M., Katsos, N., Hudry, K. and Gibson, J.L. (2016), Practitioner Review: Multilingualism and neurodevelopmental disorders – an overview of recent research and discussion of clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57: 1205-1217. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12596>
- Wold, Astri Heen (2004). Utvikling av ordforråd med fokus på norsk som andrespråk. I Selj, Elisabeth; Ryen, Else & Lindberg, Inger (Red.), *Med språklige minoriteter i klassen. Andrespråklæring og andrespråksundervisning*. Cappelen Damm Akademisk. ISSN 82-02-21772-5. s. 97–124.
- Øzerk, Kamil (2016). *Tospråklig oppvekst og læring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.